

De visverwerking van de wed. Groen

(Door: Nico van der Lee; uit Perfinpost nr. 122, sept. 2017)

In de visserij op de Noordzee die tegen het einde van de Middeleeuwen opkwam, heeft Nederland gedurende eeuwen een unieke positie ingenomen. De geschiedenis heeft ons geleerd, dat een grote ontwikkeling op visserij gebied voor de deur stond.

Spoedig na de opening van het Noordzeekanaal in 1876 ontdekten de vissers van de Noordzeebotters IJmuiden als een uitstekende vluchthaven op betrekkelijk korte afstand van de visgronden. De ruimte tussen de pieren en het toeleidingskanaal werd veelvuldig gebruikt als schuilplaats en vluchthaven voor de vissersboten uit Egmond, Katwijk, Vlaardingen, Zwartewaal e.a. De vissers probeerden hun reeds gevangen vis zo spoedig mogelijk te verkopen, i.v.m. de beperkte houdbaarheid.

Vishandelaren kwamen naar IJmuiden om de nog levende vis op te kopen. Het duurde niet lang of er ontwikkelde zich een levendige vishandel. De vele botters voor de sluis begonnen een belemmering te vormen voor de grote koopvaardischepen.

Visbotters in de buitenhaven met op de achtergrond de vuurtoren van IJmuiden.

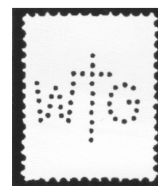
Na het gereed komen van de vissershaven in 1896 was dit euvel verholpen. Er ontstonden vrij snel veel problemen bij het verhandelen van de vis, daar de vissers wel bekwame zeelieden waren maar van zaken doen nauwelijks verstand hadden. Corruptie en manipulatie door de vishandelaren zorgden voor zeer magere opbrengsten voor de vissers. Een verbetering voor de vissers was de ingebruikname van de eerste particuliere visafslag in 1887. Deze visafslag werd gebouwd in opdracht van J. W.R. Arnold en beheerd door de eerste particuliere afslager Reyer Visser. De corruptie werd echter niet de kop ingedrukt en uiteindelijk werd in 1899 het afslaan van de vis door de staat overgenomen.

Door de vorming van een reglementaire visafslag in IJmuiden, was dit in Nieuwediep (Den Helder) goed te merken. Voor 1876 was deze vissersplaats de enige van betekenis.

Omdat het binnenlopen van IJmuiden minder gevaarlijk was, deden steeds minder schepen Nieuwediep aan zodat de vishandel begon te stagneren. Ook de vishandel van Wed. S.J. Groen, die reeds vanaf 1853 in Nieuwediep haar bedrijf uitoefende, kreeg met deze moeilijkheden te kampen. Deze firma exporteerde vis naar Duitsland. Omdat het niet mogelijk bleek aan de haven van Nieuwediep voldoende vis te kopen, verhuisde een van de zonen van de Wed. S.J. Groen naar het nieuwe IJmuiden. Deze Abraham Salomon Groen is een van de pioniers geweest die de jonge vissersplaats tot grootse daden stimuleerde.

Enkele jaren later verhuisde ook de firma S.J. Groen geleidelijk met het hele bedrijf van Nieuwediep (Den Helder) naar IJmuiden. Deze firma beschikte over drie grote gebouwen nl. de Zwaluw, de Sperwer, de Gier, een klein gebouwtje en over een ansjoviszouterij. Toen alles was overgebracht, begon men met toestemming van het Rijk in één van haar pakhuizen een visafslag te organiseren.

De firma Wed S. J. Groen heeft enige jaren gebruikgemaakt van firmaperforaties. Er zijn maar 5 zegels voor dit doel gebruikt, nl. de NVPH nummers 51, 55, 60, 62 en 63.

'In de Zwaluw' was de grootste haringpakkerij van IJmuiden. Op 15 november 1906 brandde de haringpakkerij tot aan de grond toe af. Op dezelfde plaats werd een nieuwe Zwaluw gebouwd. De oude Zwaluw, die in de negentiger jaren nog dienst had gedaan als particuliere visafslag, herinnerde aan een tijd van durf en ondernemingsgeest. Het oude vispakhuis aan de Ericsonstraat was het eerste kantoor van de firma S.J. Groen. Later liet deze firma een kantoorpand bouwen aan de Prins Hendrikstraat met een doorloop naar de Bik en Arnoldkade.

Op de onbebouwde punt naast het kantoor waar de Bik en Arnoldkade en de Prins Hendrikstraat samenkomen, werd in 1896 een veilinghal gebouwd. In 1905 werd dit pand verbouwd tot café.

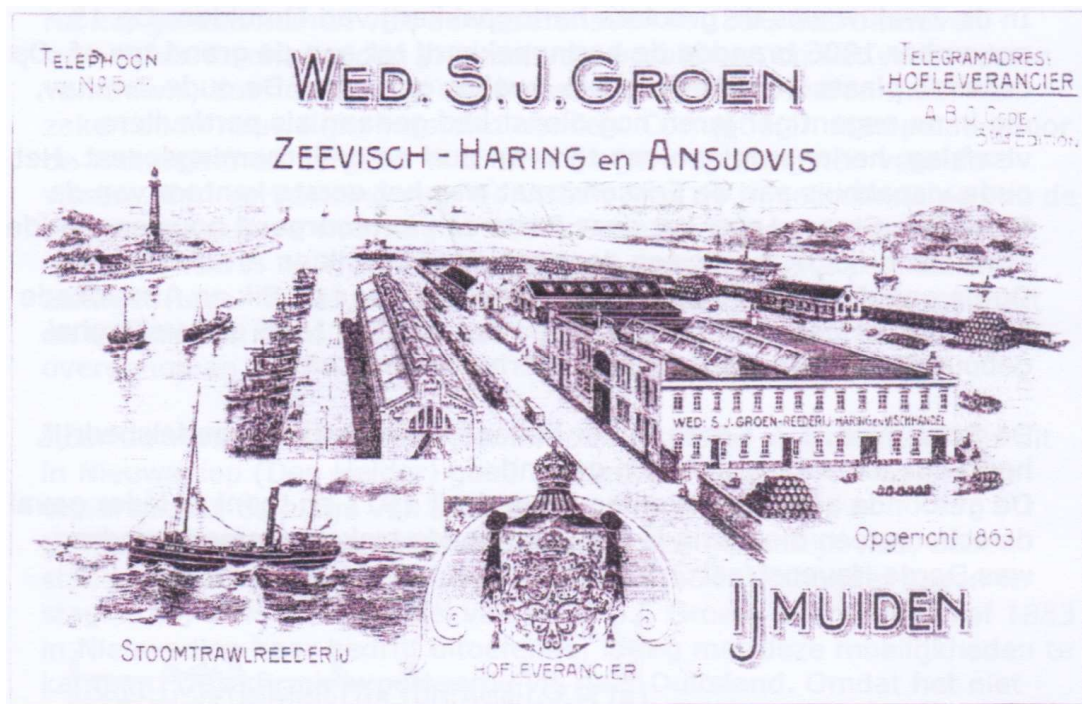
De firma Wed. S.J. Groen, meer bekend als rederij en handelsbedrijf, heeft ook een eigen smederij gekend.

De getoonde aanzichttekening dateert uit 1911 en toont in ieder geval de schoorsteen die nodig is voor een goede trek. Het smederijadres was Derde Havenstraat 3-5.

De aanzichttekening van de smederij van de firma van de Wed. S.J. Groen uit 1911 aan de Havenstraat 3-5.

Hetzelfde pand (wit) als op de tekening hiernaast op de hoek met de 3e Havenstraat. Dit hoekpand bevindt zich in een enigszins oorspronkelijke staat.

Het briefhoofd uit 1928 en onderstaand verhaal tonen duidelijk aan dat de firma Wed S.J. Groen niet zo maar een klein bedrijf geweest is. Het is voor mij dan ook onverklaarbaar dat de perfin slechts van 1907 t/m 11 1912 bekend is en dat er slechts een brief met die perfin en maar een handje vol losse zegels bewaard is gebleven.

Van zout naar ijs

Vis moest zo lang mogelijk houdbaar blijven. Bij de verkoop in de stad of in het dorp moest de verkoper kunnen zeggen, dat hij alleen maar verse vis verkocht. De vis werd destijds aan board van ingewanden ontdaan, waarna de ontstane ruimte met zout werd gevuld. Dit zogenaamde buikjes vullen heeft het als conserveringsmiddel volgehouden tot het begin van de jaren 90 in de 19e eeuw. Toen had men namelijk ontdekt, dat onderkoeling van de vis door gebruik van ijs niet alleen beter voldeed maar ook hygiënischer was. Het ijspakhuis 'Mercurius' van de Firma Wed. S.J. Groen was in IJmuiden het eerste pakhuis in zijn soort. Dit pakhuis met koelcellen werd gebouwd op de hoek van de Visseringstraat - Zeestraat (de tegenwoordige Frogerstraat). Er werd toen nog geen ijs geproduceerd. Het werd gehaald daar waar het in voldoende mate door de natuur zelf was gemaakt. Dit natuurijs werd derhalve 's zomers vanuit Noorwegen aangevoerd en 's winters uit de vijvers van de Velsense buitenplaatsen.

J. Visser Hzn. was de eerstvolgende handelaar die op natuurijs overging. Zijn ijspakhuis met koelcellen stand aan de Trawlerkade 17. Ook de kunstijsfabricage werd als eerste door de Firma Wed. S.J. Groen opgepakt. Deze kleine kunstijsfabriek 'IJmuiden' ging eind eerste helft 1897 in bedrijf met een dagproductie van 10 ton. De firma Wed. S.J. Groen is in het jaar 1863 reeds opgericht; uiteraard niet in IJmuiden maar in Den Helder. Dit blijkt uit een artikel in de IJmuider Courant van 7 november 1938 met de titel *De firma Wed. S.J. Groen vierde haar 75-jarig jubileum*.

Een gedeelte van dat artikel laat ik u meelesen:

Het was dezer dagen 75 jaar geleden, dat een der oudste en bekendste firma's hier ter plaatse, de firma Wed. S.J. Groen, werd opgericht. De zaak door de stichtster in Den Helder opgericht, werd later door de drie zoons, I. S., A.S. en L. Groen naar IJmuiden verplaatst en onder hun leiding ontwikkelde zij zich in den bloeitijd van IJmuiden tot een bedrijf dat gedurende vele jaren niet alleen als rederij van stoomtrawlers, maar ook als handel in zeevisch, ansjovis en haring een der belangrijkste zoo niet het belangrijkste ter plaatse was. Na de dood van de eenig overgebleven firmant, den heer I. S. Groen, kwam de leiding in handen van diens zoon, den heer D.J. Groen. Ofschoon het eerst in de bedoeling lag het jubileum in verband met de donkere dagen die daaraan voorafgingen, niet te vieren, besloot de heer Groen later een intiemen feestmiddag voor het personeel te organiseren. Deze werd j. l. zaterdag in de zalen van de Bioscoop 'De Pont' gehouden en een groot aantal gasten was met den firmant en diens familie bijeen om deze bijzondere gebeurtenis te herdenken. De zaal was rijk versierd met bloemstukken geschonken door familie en personeel. De gasten werden verwelkomd door den procuratiehouder, den heer Ph. Van Gelderen, die in het bijzonder op het typische van het verschijnsel wees, dat vele dames aanwezig waren zonder hun echtgenooten; dit waren de vrouwen van schippers en anderen, die op de schepen der firma op zee vertoefden.

Spreker wilde niet in herhaling treden, maar al/een enkele feiten uit de laatste 10 jaren naar voren brengen. Er is in die tien jaren heel wat gebeurd. Alles overheerschend was het verscheiden, nu vijf jaar geleden, van den heer I.S. Groen. Spreker wees op de verandering van de economische verhoudingen tusschen de landen en in ons eigen land. Dit gaf een terugslag op het bedrijf: immers men moest wennen aan een labyrint van verordeningen en voorschriften. Het tegenwoordige beeld is heel anders dan tien jaar geleden. In verband hiermede ziet de toekomst er niet bepaald rooskleurig uit. Hiermede heeft spreker willen aantonen, hoe de firma na 75 jaren ondanks alle stormen is gebleven wat de oprichters zich ervan hadden voorgesteld: een groot centrum van bedrijfsleven, een groot bouwwerk waaraan honderden met liefde gewerkt hebben en nog werken en daarmede een onderneming van sociaal belang.

Exterieur en personeel van de zouterij van de Wed. S.J. Groen.

De ijsfabriek in IJmuiden

Over de toekomst sprekende, richtte de heer Van Gelder zich tot den heer D.J. Groen, die in de voetstappen van zijn vader is getreden. Het is hem gelukt met wijs beleid en volharding de firma in goede banen te leiden en haar de plaats te doen behouden, die zij in het verleden steeds heeft gehad. Er is een nieuwe periode aangebroken, waarvan als symbool genoemd mag worden het vertrek op dezen dag van den nieuwen trawler Viking bank. Namens het personeel sprak de heer A.B. Hoogendijk sympathieke woorden tot den heer Groen. Bij zijn gelukwensen bood hij hem als stoffelijk aandenken een tegeltabeau aan met afbeeldingen, betrekking hebbende op alle takken van het bedrijf als een trawler aan het net, een kolenlichter, ijsfabriek, haringtonnen, enz., alles geflankeerd door figuren van visschen. Bij het geschenk was een oorkonde met de namen der schenkers. Spreker (de heer D.J. Groen) herdacht hoe 3,4 eeuw geleden in Den Helder de eerste steen werd gelegd van het geheel, dat thans in IJmuiden is gevestigd. Gevoelens van allerlei aard

besluipen mij, aldus de heer Groen. Eenerzijds verheugt het hem, dat het hem is mogen gelukken, dat hij het hem door zijn vader en diens broers tot expansie gebrachte bedrijf in stand heeft mogen houden en daadwerkelijk heeft mogen bijdragen tot de productie van Nederland, in het bijzonder van IJmuiden en aldus de bestaansmogelijkheid van zoovelen heeft mogen behouden en versterken. Anderzijds is hij vol droefheid en weemoed, dat het zijn vader niet was beschoren, hem die zoo 'n groote stuwkracht was, dit jubileum te beleven.

Hoe is alles veranderd. In Den Helder was men er trotsch op voor het warme jaargetijde in een ondergrondschen kelder 50 ton ijs te kunnen opslaan. Lang niet iedere vischhandelaar kon over zulk een groten voorraad beschikken. Er was toen nog geen ijsfabricage zooals we die thans kennen. Iemand in Den Helder, die omstreeks het jaar 1870 beweerde, dat men met behulp van ammoniak ijs kon fabriceeren werd uitgelachen. En thans komt het meermalen voor dat de hoeveelheid ijs, waarmee men toen een heel seizoen deed, dagelijks gefabriceerd wordt.

In 1936 gebruikte de firma D.J. Groen reeds een frankeermachine.

Delen van dit stuk komen uit het boek "Velsen en zijn industriële geschiedenis" en uit een tentoonstellingscatalogus uit 2000 van Eef Limmen - Stegemeijer.

Nico van der Lee